

IESKATS PERSONAS TIESĪBĀS CELT PRASĪBU PAR MATERIĀLTIESISKAJIEM PRASĪJUMIEM DAĻĀS

OVERVIEW OF A RIGHT OF THE PERSON TO BRING AN ACTION IN PARTS IN RESPECT OF THE SUBSTANTIVE CLAIMS

Reinis Odiņš

Summary

The author provides an insight into the right of a person to bring an action about a part of a substantive claim only by providing an overview of legal practices in Swiss and German legal systems, as well as by looking at the possible historical origins of the right of a person to enforce substantive claims in parts. An initial economic analysis of partial actions is also given by simulating a range of choices of a person using them, and thereby determining economical rationality of potential choices in cases when a person is acting in good or bad faith. The author is of the view that partial actions are a legal possibility under Latvian law.

Atslēgvārdi: civilprocess, dispozitivitāte, sacikstes princips

Keywords: civil procedure, disposition, adversarial principle

Ievads

Latvijā tāpat kā citās modernās Eiropas valstīs civilprocesuālā prasības tiesvedība ir balstīta uz dispozitivitātes¹ un sacikstes² principiem, ļaujot prasītājam īstenot savas tiesības tik lielā mērā, cik viņš to uzskata par nepieciešamu un vajadzīgu, un ar tādiem likumā noteiktiem līdzekļiem, kā viņš to uzskata par pareizu. Turklāt, ievērojot civilprocesuālās ekonomijas principu³, civilprocesu caurstrāvo princips, ka Civilprocesa likuma tiesību normu piemērošanai un civilprocesam vajadzētu būt efektīvam, proti, tādām, kas patērē pēc iespējas mazāk līdzekļu rezultāta sasniegšanai. Neraugoties uz iepriekš teikto, Latvijā pastāv tiesvedības ilguma un dārdzības problēmas.⁴

Kā viens no šo problēmu risinājumiem ārzemju tiesībās paredzētas tiesības prasītājam celt atsevišķu prasību par prasījuma daļu, ja prasījums ir dalāms, piemēram,

¹ Princips nav pozitīvizēts, taču izriet no likuma sistēmas kopumā.

² Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 14.10.1998. [25.02.2022.], 10. pants.

³ Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts: 15.12.1992. [25.02.2022.], 28. pants.

⁴ Latvijas Republikas Senāts: Diskutē par lietu izskatīšanas termiņiem civillietās. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/diskute-par-lietu-izskatisanas-termiņiem-civillietas-10168?year=2020&month=08> [aplūkots 26.03.2022.].

Šveices Civilprocesa kodeksa (*Code de procédure civile suisse*) 86. pantā ir noteikts: “Par daļāmu prasījumu iespējams iesniegt prasību par daļu no prasījuma.”⁵ Šāds tiesību institūts samazinot izmaksas par vēršanos tiesā, jo ļauj ne tikai izmantot vienkāršotu procedūru mazākiem prasījumiem, bet arī maksāt mazāku nodevu.⁶ Tiesību ļaunprātīga izmantošana netiek uzskatīta par principiālu šķērslī tiesību institūtam, jo, piemēram, vienkāršota procedūras izmantošana nav tiesību ļaunprātīga izmantošana.⁷ Citās ģermāņu tiesību loka valstīs, piemēram, Vācijā, šādu risinājumu pazīst arī kā *Teilklage*. *Teilklage*, burtiski tulkojot, nozīmē “daļas prasība”.

Šā raksta mērķis ir noskaidrot šā tiesību institūta jēdziena saturu un sākt diskusiju par tā pastāvēšanas iespējamību Latvijas tiesībās. Mērķa sasniegšanai autors izmantos vēsturisko, tiesību salīdzinošo un tiesību ekonomisko analīzi. Ar vēsturisko metodi autors izpētīs pieejamās vēsturiskās ziņas par tiesību institūta ģenēzi un tā saturu. Vērā ņemama būtu starpkaru perioda Latvijas tiesu prakse, kurā lomu spēlēja Krievijas impērijas Senāta nolēmumi, kā arī Vācijas zemju avoti. Savukārt ar tiesību salīdzinošo metodi autors noskaidros, kāds saturs tiesību institūtam ir mūsdienu Šveicē un Vācijā. Tāpat šis iepriekš minētās valstis izvēlētas, jo tās, ievērojot to ietekmi uz Latvijas civiltiesībām, ir radnieciskas civilo un procesuālo tiesību izpratnē. Tiesību ekonomiskajā analizē autors izmantos ekonomikas zinātnes atziņas mikroekonomikas teorijā (pazīstama arī kā cenu teorija) un spēļu teorijā (*game theory*)⁸, lai analizētu tiesību institūtu no ekonomiskā viedokļa, noskaidrojot, kā labticīgas vai ļaunprātīgas personas varētu uzvesties un cik ekonomiski pamatota būtu uzvedība. Ar iepriekš minētajām metodēm autors analizēs iegūto informāciju un secinās, vai pastāv iespējama, ka mūsdienu Latvijas tiesībās var celt prasības par daļu no materiāltiesiskā prasījuma.

1. Ārzemju pieredze

Eiropas Tiesību institūta un UNIDROIT kopprojektā “Eiropas Civilprocesa paraugnoteikumi” skaidrots, ka Eiropas Savienības valstīs un arī citās Eiropas valstīs ir domstarpības jautājumā par to, vai prasības par daļu no prasījuma ir pieļaujamas.⁹ Projektā vērtētajās valstu tiesībās izšķiroši ir tas, cik liela nozīme ir prasības summai, nosakot valsts nodevu, un cik liberālas ir attieksmes principu interpretācijā.¹⁰

⁵ Code de procédure civile suisse (CPC) [Šveices Civilprocesa kodekss], Art. 86. Pieejams: <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/20061121/index.html#a86> [aplūkots 26.03.2022.].

⁶ Guillaume Jeangros, Clarisse von Wunschein: L'action partielle – une carte stratégique souvent négligée. Pieejams: <https://fr.altenburger.ch/blog/partial-action-a-strategy-too-often-overlooked> [aplūkots 26.03.2022.].

⁷ Wagner P., Schmid M., Santschi B. Die Teilklage im vereinfachten Verfahren: ein Instrument zur risikofreier und schnelleren Durchsetzung von Forderungen aus Personenschäden. HAVE – Haftung und Versicherung. Zürich: Schulthess Juristische Medien AG, 2013, S. 327.

⁸ Cooter R., Ulen T. Law & Economics. 6th ed. Boston: Berkeley Law Books, 2016, p. 3.

⁹ ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure [Eiropas Civilprocesa paraugnoteikumi], pp. 85–86. Pieejams: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf [aplūkots 26.03.2022.].

¹⁰ Ibid.

Ievērojot iepriekš minēto, projektā ir pieļauts celt daļējas prasības, bet tikai tad, ja tās ir *offene Teilklage* jeb “atklātas prasības par daļu” gadījumā.¹¹

Šveicē tiesību institūts ir pozitīvizēts Šveices Federācijas Civilprocesa kodeksa (*Code de procédure civile suisse*) 86. pantā.¹² Turklāt, kā norādīts Šveices Civilprocesa kodeksa projekta anotācijā, šīs tiesības izriet no jau pieminētās dispozīcijas maksimas.¹³ Savukārt Vācijā prasījuma dalīšanas tiesību institūts (*Teilklage*) nav pozitīvizēts, bet tas izriet netieši no likuma, tostarp dispozīcijas maksimas (*Dispositionsmaxime*).¹⁴ Mūsdienā Latvijas tiesībās arī nav pozitīvizētas tiesību normas, kas tieši minētu prasības par daļu no prasījuma tiesību institūtu.

Dispozīcijas maksima pēc sava satura un būtības ir tas pats dispozitivitātes princips, jo saturs neatšķiras. Dispozīcijas maksima nozīmē to, ka puses nosaka strīda (prasības) priekšmetu, izmantojamās tiesību aizsardzības vai uzbrukšanas līdzekļus un tiesa nevar *ex officio* iejaukties pušu kompetencēs.¹⁵ Šķietami tā ir radniecīga savā izpaušmē materiālajās privātajās tiesībās valdošajam privātautonomijas principam. Prasījuma dalīšanas tiesību institūta kontekstā tas nozīmē, ka pusi nedrīkstētu piespiest tiesāties par visu sava prasījuma summu, ja tā izvēlējusies tiesāties tikai par daļu no šīs summas.

Gan Šveicē, gan Vācijā praksē tiek izšķirti vairāki prasību par dalītiem prasījumiem veidi, proti, *unechte Teilklage* (neīsta prasība par daļu no prasījuma), *verdeckte Teilklage* (slēpta prasība par daļu no prasījuma) un *offene Teilklage* (atklāta prasība par daļu no prasījuma). Atklāta prasība par daļu no prasījuma ir gadījumā, kad prasītājs tiesai un atbildētājam identificējami norādījis, ka viņa prasītā summa ir tikai daļa no viņam piederošā prasījuma un paliek neskartas tiesības vērsties tiesā par atlikušo prasījuma daļu.¹⁶ Pretstats atklātajai prasībai par daļu no prasījuma ir slēptā prasība par daļu no prasījuma (*verdeckte Teilklage*). Tādā gadījumā prasītājs nenorāda ne tiesai, ne atbildētājam, ka viņa prasības summa veido tikai daļu no viņam piemētošajam prasījuma tiesībām.¹⁷ Neīsta prasība par daļu no prasījuma (*unechte Teilklage*) ir tad, kad prasītājam no prasības pamata (faktiskajiem apstākļiem) izriet vairākas prasījuma tiesības un prasītājs izvēlas īstenot tikai vienu no šiem materiāltiesiskajiem prasījumiem.¹⁸

¹¹ ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure [Eiropas Civilprocesa paraugnoteikumi], pp. 85–86. Pieejams: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf [aplūkots 26.03.2022.].

¹² Code de procédure civile suisse [Šveices Civilprocesa kodekss], Art. 86. Pieejams: <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/20061121/index.html#a86> [aplūkots 26.03.2022.].

¹³ Conseil fédéral Suisse [Šveices Federālās padomes] Message relatif au code de procédure civile suisse (CPC) [paziņojums saistībā ar Šveices Civilprocesa kodeksu (CPC)], p. 6900. Pieejams: <https://www.admin.ch/opc/fr/federal-gazette/2006/6841.pdf> [aplūkots 26.03.2022.].

¹⁴ Trommler S. Die Teilklage im Zivilprozess: Eine Untersuchung im Lichte der Prozesstaktik und der Verhaltensanforderungen in Prozesskostenhilfe und Rechtsschutzversicherung. Tübingen: Mohr Siebeck, 2018, S. 251.

¹⁵ Damrau J. Die Entwicklung einzelner Prozessmaximen seit der Reichszivilprozessordnung von 1877. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1975, S. 31–32.

¹⁶ Oberlandesgericht Stuttgart [Štutgartes apgabaltiesa] (16.07.2015. spriedums lietā Nr. 13 U 64/14, Rn. 2. Pieejams: <https://openjur.de/u/864149.html> [aplūkots 26.03.2022.].

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Bundesgericht [Šveices Federālās tiesas] 10.07.2019. spriedums lietā Nr. 4A_29/2019, Rn.2.4. Pieejams: https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/aza/http/index.php?lang=de&type=show_document&highlight_docid=aza://10-07-2019-4A_29-2019 [aplūkots 26.03.2022.].

2. Vēsturisks ieskats

Pirmo reizi *Teilklage* jēdziens kā prasības veids atrodams 19. gadsimta juridiskajos tekstos. Tā žurnālā *Magazin für das Deutsche Recht der Gegenwart* tiek apspriests Vācijas Palīgsenāta (*Hilfsenat*) viedoklis: “[..] Ja tīra naudas prasījuma gadījumā kreditors, īstenojot savas tiesības, šo prasījumu sadala daļās, tad tie neatdalās no kopīgā tiesiskā pamata, taču iegūst patstāvīgumu [..].”¹⁹ Arī cits tā laika raksts, kurā apspriests spriedumu likumīgais spēks saistībā ar prasībām par daļu no materiāl-tiesiskā prasījuma, apliecina, ka jautājums bija zināms un tolaik jau aktuāls.²⁰ Tas savukārt netieši apliecina *Teilklage* kā tiesību institūta iespējamu pastāvēšanu vācu zemju tiesībās jau kopš 19. gadsimta.

Starpkaru perioda Latvijas Republikas Senāta Civilās kasācijas departamenta spriedumos atrodama atsaukšanās uz Krievijas impērijas Senāta praksi. Krievijas impērijas Senāta spriedumos ir minēta “razdroblenie iska” (*раздробление иска*) jeb “prasības skaldīšana” vai izteikšana mazākās vienībās, kas iespējams saistīta ar *Teilklage*.²¹ Prasības skaldīšana bija aizliegta nolūkā grozīt tiesas piekritību.²² Tolaik tas tika uzskatīts par Krievijas impērijas 1864. gada 20. novembra Civilprocesa nolikuma (*Устав гражданского судопроизводства*) 29. panta pirmās daļas pārkāpumu. Šajā pantā bija noteikts: “Miertiesnesim piekriņ: 1) prasības no personīgām saistībām, līgumiem un kustamu mantu par ne vairāk kā 500 rubļiem.”²³ Turklāt Krievijas impērijas Senāts ir norādījis prasības grozījumu kontekstā, ka, grozot prasību, to var samazināt saskaņā ar procesa nolikumu, bet samazināšana nedrīkst būt par iemeslu pirmatnējās prasības skaldīšanai ar nolūku nākotnē celt jaunu prasību par to daļu, par kādu samazināta jau izskatītā prasība, par kuru jau pieņemts galīgs nolēmums.²⁴

Latvijas Republikas starpkaru perioda Senāts arī tieši lietojis jēdzienu “prasības skaldīšana”. Starpkaru perioda Latvijas Senāts uzskatīja, ka prasības skaldīšana ir tad, kad prasītājs, ar nolūku grozīt piekritību, pēc viena un tā paša dokumenta ceļ dažādas prasības uz vienu un to pašu tiesību pamata, kuras izcēlušās vienā un tai

¹⁹ zu Osnabrück H. Kompensation gegenüber der Klage auf Teilzahlung, in: *Magazin für das Deutsche Recht der Gegenwart*, Hannover, 1888, Bd.8, Hrsg. Bödiker, Helwingsche Verlagsbuchhandlung, S. 236, 241.

²⁰ Schollmeyer F. Kritische Bemerkungen zur Lehre von dem Umfang der Rechtskraft bei Theilansprüchen, in: *Archiv für die civilistische Praxis*, 1890, 76. Bd., H. 3 (1890), S. 439–489. Pieejams: <https://www.jstor.org/stable/41039321> [aplūkots 26.03.2022.].

²¹ Гражданского кассационного_департамента Правительствующего сената [Krievijas valdošā Senāta civilā kasācijas departamenta spriedums] 22.01.1875. Nr. 61 un tur minētie spriedumi. Grām.: *Полный Сводъ Решения Гражданского кассационного департамента Правительствующего сената (начиная съ 1866 года)*. Сост. Л. М. Ротенберг. Екатеринослав: Типография Исааха Когана, 1912, с. 141.

²² Ibid.

²³ Судебные уставы 20 ноября 1864 года, с изложением рассуждений, на коих они основаны.: Ч. 1 – Устав гражданского судопроизводства [Krievijas Impērijas 1864. gada 20. novembra Tiesu nolikumi ar motīviem, uz kuriem tie balstīti. 1. daļa – Civilprocesa nolikums] изданные Государственной канцелярией. Санктпетербургъ: Въ Типографія Второго Отдѣления Е. И. В. Канцелярии, ст. 29, с. XXV.

²⁴ Гражданского кассационного_департамента Правительствующего сената [Krievijas valdošā Senāta civilā kasācijas departamenta] 03.04.1875. spriedums Nr. 343. Grām.: *Полный Сводъ Решения Гражданского кассационного департамента Правительствующего сената (начиная съ 1866 года)*. Сост. Л. М. Ротенберг. Екатеринослав: Типография Исааха Когана, 1912, с. 689.

pašā laikā, bet ne tad, kad prasības tiesības atklājušās dažādos laikos.²⁵ Senāts šo noteikumu saistījis ar piekritības un fiska interesēm, pamatojot aizliegumu samazināt prasības summu ar nolūku grozīt piekritību.²⁶ Vienlaikus jau divus gadus vēlāk Senāts arī norādījis, ka šīs intereses nav ņemamas vērā, ja abas lietas saskaņā ar likumu ir tikai piekritīgas miertiesnesim.²⁷ No iepriekš minētajiem starpkaru perioda Latvijas Republikas Senāta spriedumiem izriet, ka tiesību normas, kuras saturēja šādu prasības skaldīšanas aizliegumu, bija Latvijas Civilprocesa nolikuma 71. un 377. pants. Civilprocesa nolikuma 71. (55¹.) pantā bija noteikts: “Prasības summa noteicama 377. pantā norādītā kārtībā.”²⁸ Savukārt Civilprocesa nolikuma 377. pantā bija noteikts: “Prasības summa noteicama: 1) naudas prasībās – pēc kapitāla summas, pieskaitot prasāmos procentus līdz prasības celšanas dienai; [..]”²⁹ Kā redzams, šīs tiesību normu redakcijas pašas par sevi nesatur tiešu aizliegumu prasību par daļu no prasījuma celšanu un pēcāk atlikušās daļas izskatīšanu citā procesā. Līdz ar to šie iebildumi būtībā ir balstīti tiesību normu interpretācijā, kas izveidojusies atbilstoši tā laika izpratnei par civilprocesa darbību un uzbūvi.

Ņemot vērā iepriekš minēto, vēsturiski bija divi principiāli iebildumi pret prasījuma dalīšanu – piekritības noteikumu pārkāpums un fiska intereses. Zināms, ka mūsdienās likumā noteikts, ka valsts nodeva nav samaksa par pakalpojumu.³⁰ Turklāt šobrīd Latvijas tiesu sistēma civillietās ir organizēta atbilstoši “tīro” instanču sistēmai, kur pirmā instance vienmēr ir rajona (pilsētas) tiesa, apgabaltiesas – apelācijas instances tiesa, bet Augstākā tiesa – tikai kasācijas instance.³¹ Tāpēc šie principiālie iebildumi mūsdienās vairs nevar kalpot par iebildumu pamatu prasības “skaldīšanai”.

3. Ekonomiskais skatījums uz tiesību institūtu

Autors uzskata, ka daļēju atbildi uz jautājumu, kāda būtu personu rīcība, lietojot tiesību institūtu, sniedz problēmsituāciju ekonomiska analīze un simulēšana, izmantojot spēļu teoriju. Turklāt ievērojami šādi mikroekonomikas teorijas pieņēmumi:

- 1) resursu ierobežotība – ekonomiskie resursi katrā laika posmā ir ierobežotā daudzumā³²;

²⁵ Latvijas Republikas Senāta Civilās Kasācijas departamenta 1928. gada 25. oktobra spriedums Eduarda Legzdiņa prasībā pret A/S “Lini”. Senāta Civilā Kasācijas Departamenta spriedumi (1928.). Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1934, Nr. 7–8, 71. lpp.

²⁶ Latvijas Republikas Senāta Civilās kasācijas departamenta 1932. gada 23. novembra spriedums Nr. 2517 Reinvalda prasībā pret Rozentāls. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā Kasācijas departamenta spriedumiem. IX sējums. Sastādījuši: Konradi F., Valters A. Rīga: Izdevniecība “Jūrists”, 1932, 177. lpp.

²⁷ Latvijas Republikas Senāta Civilās kasācijas departamenta 1934. gada 22. februāra spriedums Nr. 534 Pētersons prasībā pret Bundžu. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā Kasācijas departamenta spriedumiem. X sējums. Sastādījuši: Konradi F., Valters A. Rīga: Izdevniecība “Jūrists”, 1934, 305. lpp.

²⁸ Civilprocesa nolikums. 1932. g. izdevums ar pārgrozījumiem un papildinājumiem. Zvēr. adv. K. Dzelziša redakcijā. Rīga: Izdevniecība “Dzīve un kultūra”, 1936, 17. lpp.

²⁹ Ibid., 74. lpp.

³⁰ Likums “Par nodokļiem un nodevām”: LV likums. Pieņemts: 02.02.1995. [25.02.2022.], 1. panta 2. punkts.

³¹ Latvijas Republikas Tieslietu ministrija: Pāreja uz “tīro instanču” tiesu sistēmu turpinās. Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/pareja-uz-tiro-instancu-tiesu-sistemu-turpinas> [aplūkots 26.03.2022.].

³² Nešpors V. Mikroekonomikas teorijas pamati. Rīga: RTU Izdevniecība, 2015, 13. lpp.

- 2) saimnieciskās darbības subjektam ierobežotu resursu apstākļos jāizvēlas, ko un cik ražot vai patērēt, kādus resursus un tehnoloģijas izmantot, lai sasniegtu maksimāli iespējamo efektu konkrētajos apstākļos, kas noved visu subjektu izvēles eventuāli līdz līdzsvara stāvoklim³³;
- 3) saimnieciskās darbības subjekti ir lielākoties racionāli³⁴;
- 4) visam ir noteiktas cenas, un subjekts nevar iegādāties visu, ko tas gribētu³⁵.

Runa ir tikai par daļēju atbildi uz jautājumu, jo empīriskajos pētījumos biheiviorālajā ekonomikā ir atklāts, ka cilvēki noteiktos apstākļos ir tendēti būt neracionāli.³⁶ Vienlaikus autors uzskata, ka nav iespējams arī absolūtizēt, ka visi cilvēki būtu racionāli vai neracionāli ikvienā situācijā, bet zinātniskā nolūkā tiek veikti vispārinājumi, lai atklātu likumsakarības premisu ietvaros. Individuāla situācija un individuālā subjekta rīcība ir izvērtējama atsevišķi.

Atbilstoši tiesību ekonomiskās analīzes doktrīnā ir atklāta likumsakarība, ka racionāls prasītājs iesniegs prasības pieteikumu, ja viņa prasības sagaidāmā vērtība (PSV) būs lielāka vai vienāda ar prasības sagatavošanas un iesniegšanas izmaksām (PSII), respektīvi, $PSV \geq PSII$.³⁷ Savukārt prasība netiks iesniegta, ja $PSV < PSII$.³⁸ Racionāls prasītājs izvērtēs ar sava jurista palīdzību prasības sagaidāmo vērtību (PSV), kas būs atkarīga no prasītāja jurista prognozēm par notikumu gaitu pēc prasības iesniegšanas un attiecīgo notikumu un nosacīti sagaidāmo ieguvumu nosacītajām varbūtībām.³⁹

Būtībā iepriekš minēto var izspēlēt izvēļu spēlē. Ievērojot konkrētā raksta kontekstu, autors piedāvā divas simulācijas: 1) ļaunprātīga prasība par daļu no materiāltiesiskā prasījuma 10 000 EUR vērtībā, sadalot 1 EUR prasībās; 2) labticīga prasība par daļu no materiāltiesiskā prasījuma, sadalot 10 000 prasījumu 2000 EUR prasības tiesvedībās. Prognozētā notikuma (uzvara, zaudējums vai izlīgums) iestāšanās procenti, kā arī ar notikumiem saistītās izmaksas tiek noteiktas nosacīti. Ievērojot spēļu teorijas principus, PSV tiek aprēķināta pēdējā, jo aprēķins tiek sākts ar pašu pēdējo prognozēto notikumu un tā sagaidāmo vērtību.⁴⁰ Visos gadījumos, izņemot PSV, aprēķins balstīts uz formulu: prognozētā notikuma varbūtība (P%) × iegūtā summa + (alternatīvā notikuma varbūtība procentos (P%) × iegūtā summa) – aplēstie izdevumi.

Ļaunprātīgā tiesību izmantošanas gadījumā, kad prasības summa ir 1 EUR, sagaidāmā prasības pieteikuma iesniegšanas summa ir 70 EUR un attiecīgi rakstveida pierādījumu sagatavošana 30 EUR, izdevumi pārsūdzībai 170 EUR, izdevumi pirmajā instancē 170 EUR, bet izlīguma izmaksas 100 EUR. Autors aprēķinājis:

- 1) sagaidāmā vērtība pārsūdzībai apelācijas instancē (PAI) = $10\% \times (1 \text{ EUR}) + 90\% \times (0 \text{ EUR}) - 170 \text{ EUR} = -169,99 \text{ EUR}$;
- 2) sagaidāmā vērtība tiesāšanās pirmajā instancē (TPI) = $50\% \times (1 \text{ EUR}) + 50\% \times (0 \text{ EUR}) - 170 \text{ EUR} = -169,50 \text{ EUR}$;

³³ Nešpors V. Mikroekonomikas teorijas pamati. Rīga: RTU Izdevniecība, 2015, 13. lpp.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid., 51. lpp.

³⁶ Cooter R., Ulen T. Law & Economics. 6th ed. Boston: Berkeley Law Books, 2016, p. 395.

³⁷ Ibid., p. 390.

³⁸ Ibid., p. 395.

³⁹ Ibid., p. 388.

⁴⁰ Ibid., p. 389.

3) sagaidāmā izlīguma vērtība (IS) = $30\% \times (0,5 \text{ EUR} - 100 \text{ EUR}) + 70\% \times (30 \text{ EUR}) = 20,85 \text{ EUR}$;

prasības sagaidāmā vērtība (PSV) = $30\% \times (0,5 \text{ EUR} - 70 \text{ EUR} + 30 \text{ EUR}) + 70\% \times (20,85 \text{ EUR} - 30 \text{ EUR}) = -36,26 \text{ EUR}$.

Tātad ļaunprātīgais prāvnieks, kas izlēmis sadalīt savu prasījumu vairākās 1 EUR prasībās, katrā gadījumā rīkosies ekonomiski neracionāli, jo PSV ir negatīva. Turklāt, ja pieņemam, ka tas teorētiski tiktu darīts 10 000 reižu, tā būtu izteikti ekonomiski neracionāla rīcība. Tāpat jāņem vērā, ka šajā simulācijā netiek ņemts vērā apstāklis, ka šo darbību atkārtošana prasa noteiktu laiku, kas savukārt nozīmē iegūtās naudas vērtības samazinājumu nākotnē, proti, nav vēl diskontēta naudas vērtība nākotnē. Līdz ar to ļaunprātība racionālas personas gadījumā ir, visticamāk, izslēgta. Savukārt neracionālas personas gadījumā ļaunprātīga tiesību izmantošana nav izslēgta, līdz beigsies tās resursi.

Pievēršoties korektam tiesību institūta izmantošanas gadījumam, būtībā ir veicami tāda paša veida aprēķini kā iepriekš, bet ar citām aplēsēm par izdevumiem, jo palielinās valsts nodevas:

1) sagaidāmā vērtība pārsūdzībai apelācijas instancē (PAI) = $10\% \times (2000 \text{ EUR}) + 90\% \times (0 \text{ EUR}) - 600 \text{ EUR} = -400 \text{ EUR}$;

2) sagaidāmā vērtība tiesāšanās pirmajā instancē (TPI) = $50\% \times (2000 \text{ EUR}) + 50\% \times (0 \text{ EUR}) - 200 \text{ EUR} = 800 \text{ EUR}$;

3) sagaidāmā izlīguma vērtība (IS) = $30\% \times (1000 \text{ EUR} - 100 \text{ EUR}) + 70\% \times (30 \text{ EUR}) = 921 \text{ EUR}$;

4) prasības sagaidāmā vērtība (PSV) = $30\% \times (1000 \text{ EUR} - 300 \text{ EUR} + 70 \text{ EUR} + 30 \text{ EUR}) + 70\% \times (921 \text{ EUR} - 30 \text{ EUR}) = 640,80 \text{ EUR}$.

Ņemot vērā pozitīvo PSV vērtību, potenciālajam labticīgajam prāvniekam būs racionāli iesniegt un sagatavot prasības pieteikumu, jo tā iesniegšanas un sagatavošanas izmaksas ir mazākas par PSV, proti, $PSV > PSII$. Izvērtējot prasības pieteikuma sagatavošanas un iesniegšanas izmaksas kopsakarā ar mikroekonomikas teorijas resursu ierobežotības premisu, secināms, ka prasības par daļu no materiāltiesiskā prasījuma attiecīgajā laika posmā ir ekonomiski pamatotas, jo samazina daļu no iesniegšanas izmaksām, proti, valsts nodevu. Ja prasība tiktu iesniegta par 10 000 EUR, tad potenciālajam prasītājam būtu jāmaksā nodeva 612,35 EUR apmērā atbilstoši Civilprocesa likuma 34. panta pirmās daļas noteikumiem, turpretim nodeva 2000 EUR gadījumā ir 300 EUR. Turklāt jāērēķinās, ka, sasniedzot vienu spēkā stājušos spriedumu, palielinās psiholoģiskais spiediens uz pretinieku un līdz ar to iespēja panākt izlīgumu par atlikušo parāda summu. Tātad prasības par daļu no prasījuma ir ekonomiski racionāls scenārijs prasījuma tiesību īstenošanai, un ļaunprātīga šā tiesību institūta izmantošana ir ekonomiski neracionāla izvēle.

No tiesiskā viedokļa arī retie ļaunprātības gadījumi ir tiesiski pārvarami. Cīnīties ar ļaunprātību būtu iespējams divos veidos. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 1. pantu veicot tiesību normu interpretāciju un atbildētājam ceļot negatīvu atzišanas prasību, lūdzot atzīt par neesošu visu materiāltiesisko prasījumu. Negatīvās atzišanas prasības saskaņā ar jaunāko Latvijas Republikas Satversmes tiesas judikatūru Latvijas civilprocesā ir pieļaujamas.⁴¹ Savukārt tiesai, ievērojot civilprocesa mērķi aizsargāt

⁴¹ Satversmes tiesas 30.12.2020. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-08-01, 14. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2021, Nr. OP 2021/1.3.

individus, kas izlieto procesuālās tiesības labā ticībā, būtu jāapsver iespēja interpretēt Civilprocesa likuma 1. pantu, tādējādi liedzot ļaunprātīgam prāvniekam tiesību aizsardzību, jo viņam nav likumīgas intereses aizsargāt savas it kā aizskartās tiesības.

Kopsavilkums

1. Prasība par daļu no prasījuma (*Teilklage*) ir tikai gadījumos, kad persona ir cēlusi prasību par daļu no viņai piemītošās dalāmas prasījuma tiesības, kas izriet no viena prasības pamata.
2. Neista prasība par daļu no prasījuma ir tādā gadījumā, ja persona, kurai ir vairāki no viena prasības pamata izrietoši dažādi prasījumi, bet tā ir izvēlējusies panākt piespiedi izpildi tikai vienam no šiem prasījumiem prasības tiesvedības ceļā.
3. Prasības par daļu no prasījuma kā tiesību institūts, iespējams, bija pazīstams jau 19. gadsimta Vācijā.
4. Starpkaru perioda Latvijā prasījuma sadalīšana, ceļot prasības tiesā, netika uzskatīta par prettiesisku, ja ar to netika apieta ar likumu noteiktā piekritība konkrētai tiesai.
5. Mūsdienu Vācijā un Šveicē tiesības celt prasību par daļu no prasījuma izriet no dispozitivitātes un privātautonomijas principiem.
6. Nav izslēgta tiesību institūta pastāvēšana arī Latvijas tiesībās. Tāpat Vācijā un Šveicē, arī Latvijā ir pazīstami privātautonomijas un dispozitivitātes principi. Turklāt atšķirībā no starpkaru perioda mūsdienu Latvijā tiesu piekritība netiek noteikta pēc prasības summas, un valsts nodeva netiek uzskatīta par izdevumu segšanas avotu valsts tiesu pakalpojumiem. Līdz ar to tiesību institūta pastāvēšana lielā mērā atkarīga no izpratnes par dispozitivitātes un privātautonomijas principu saturu.
7. Labticīga prasības tiesvedība par daļu no prasījuma ir ekonomiski racionāls prasījuma tiesību īstenošanas scenārijs, bet ļaunprātīga šā tiesību institūta izmantošana ir ekonomiski neracionāla izvēle. Turklāt ļaunprātīga tiesāšanās ir potenciāli pārvarama, ceļot atzīšanas pretprasību par visa parāda nepastāvēšanu.